

## NATO’NUN GENİŞLEME POLİTİKASININ KARADENİZ GÜVENLİĞİNE ETKİSİ

**KESGİN, Serdar**  
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

### ÖZET

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni dünya düzeni çerçevesinde uluslararası örgütler yeni düzene uyum sağlama gayreti içerisinde girmişlerdir. NATO, Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ile yeni bir misyona ihtiyaç duymuştur. NATO için yeni tehdit algılaması olarak terörizm ön plana çıkmıştır. NATO’nun varlığını devam ettirmesi için gereken önemli hususlardan biri de genişleme olmuştur. NATO, Soğuk Savaş sonrası iki genişleme aşaması geçirmiştir. Bu çalışmada, NATO’nun Karadeniz’e yönelik genişlemesinin etkileri incelenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** NATO, Karadeniz, BLACKSEAFOR, KEIT.

### ABSTRACT

#### NATO’s Expansion Towards the Blacksea Area and its Impact

New world order which appeared in the era after the cold war, international organizations have been in the endeavours of altering themselves in order to be in accordance with the new world. NATO has been in need of a new mission due to the annihilation of the Soviet threat. Terrorism becomes a matter of threat in the new era for NATO as of today. One of the important factors for NATO’s continuing existence has been its expansion. After the Cold War NATO had two stages of expansion. In this study, NATO’s expansion towards The Blacksea area and its impact has been examined.

**Key Words:** NATO, Blacksea, BLACKSEAFOR, BSEC.

---

II. Dünya Savaşı’nı takiben, dünyanın ve özellikle Avrupa’nın gerçek bir barış ve ekonomik kalkınma devresine girmesi beklenirken, gelişmeler hiç de bu yönde olmamış ve Sovyetler Birliği yayılcı metotlara dayalı bir dış politika izleme niyetinde olduğunun ilk işaretlerini vermeye başlamıştı.

Bu süreç içerisinde, Birleşmiş Milletler çerçevesinde bir savunma hattının kurulması üstünde çalışılmıştır. Sonuçta, Kuzey Atlantik Antlaşması, 4 Nisan 1949’da Washington’da imzalanmıştır. Daha sonra, iki kutuplu dönem içinde on iki imzacı devlete yeni devletler de katılmıştır. Türkiye ile Yunanistan, 18 Şubat

1952 tarihinde, Federal Almanya 1955 yılında, İspanya da 1982 yılında ittifaka dâhil olmuştur.

NATO Antlaşması, taraf olan ülkeler arasında en geniş iş birliğini önerir. Taraf ülkeler, Birleşmiş Milletler Şartına uygun olarak, barışı ve milletlerarası güvenliği korumayı taahhüt etmişlerdir. Ayrıca, ülkeler iktisat politikalarındaki uyumsuzlukları gidermeye ve aralarında iktisadi iş birliğini geliştirmeyi hedeflemişlerdir. NATO Antlaşması'nın en önemli yanı, tüm üyeler için ortaklaşa savunma ilkesini içeren Antlaşmanın 5. maddesidir. Antlaşma, taraf ülkelerin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nden doğan hak ve yükümlülüklerinin geçerliliğine dokunmamaktadır. Taraf ülkeler, müşterek güvenliğin tehlike ve sorumlulukları ile faydalarını eşit şekilde paylaşmayı yükledikleri gibi antlaşmaya aykırı taahhütler almamayı da kabul etmişlerdir.

1980'li yıllardaki yumuşamanın ardından 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile Soğuk Savaş sona ermiş ve yeni bir döneme girilmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte etnik, dinsel ve kültürel farklılıkların öne çıkmasının beslediği ayrılıkçı hareketler, etnik/mikro milliyetçilik olgusu, insan hakları ihlalleri, radikal dincilik ve global terörizm, bütün dünyayı meşgul eden bir dizi krize ve gerginliğe neden olmuş; tehdit algılamasındaki değişim ve farklılaşma, bu krizlerin ve gerginliklerin boyutlarının büyümesi ve uzun sürmesi üzerinde etkili olmuştur. Bu koşullarda ortak güvenlik çıkarlarını tehlikeye düşürecek bir krizin doğması riskini azaltmak üzere, ittifak üyesi ülkeler arasında dayanışmanın sürdürülmesine önem verilmiştir.

1990'lı yıllara gelindiğinde NATO, ortak güvenlik ve çıkarlarını tehlikeye atacak bir krizin doğmasını engellemek amacı ile üyeler arasında dayanışma ve politik birliği sağlama yönünde faaliyetleri devam etmiştir. Askerî konulara açıklık getirerek ve silah kontrolü anlaşmaları yaparak her düzeyde daha fazla iş birliği yolu ile güven oluşturmaya çalışmıştır.

1990 Temmuz'unda Londra'da yapılan Zirve Toplantısı sonunda yayınlanan bildiri, NATO'nun kuruluşundan beri yayınlanan en geniş bildiri olmuştur. Bu bildiride, Doğu ve Batı arasındaki çekişmeyi sona erdirmek için gereken önemli adımlar açıklanmıştır. Bildiride, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile NATO arasında düzenli diplomatik ilişki kurulması önerilmiştir. Bu kapsamda, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri NATO karargahına davet edilmişlerdir. Bu gelişmelerin ardından Paris'te Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA)'nın imzalanması ile, NATO'nun kendini yenileme sürecinin temeli atılmıştır.

Roma'da (1991) ortaya atılan "Stratejik Konsept", temel olarak eski düşmanlıkları bir yana bırakarak, iş birliğine gitme düşüncesini ön plana çıkarmıştır. Yeni Stratejik Konsept, NATO'nun güvenlik alınındaki doktrininin siyasi ve asvechelerini uyum içinde bütünleştirmekte ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ndeki paratonerleri ile iş birliğini ittifak stratejisinin ayrılmaz bir unsuru hâline getirmektedir. Zirvede, Avrupa'nın gelecekteki güvenliği üzerine faaliyet gösteren kuruluşlar ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile iş birliğini

öngören bir bildiri de yayınlanmıştır. Bildiride, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin gelişimlerinin ittifakça desteklenmesi öngörülmüştür.

Madrid Zirvesi (1997), İttifak'ın geleceğinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yeni NATO'nun çeşitli yönlerinin ele alındığı toplantıdan, İttifak, daha güçlü ve yeni bir amaç kazanmış olarak çıkmıştır. Zirvede, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan, İttifak ile üyelik görüşmelerine başlamaları için resmen davet edilmişlerdir. Aynı zamanda, NATO'nun, 1949 Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 10. Maddesi<sup>1</sup> uyarınca Kuzey Atlantik Antlaşması'nın ilkelerini ileriye götürebilecek ve Avrupa-Atlantik sahasındaki güvenliğe katkıda bulunabilecek yeni üyelere açık olduğu belirtmiştir.

İttifak'ın kuruluşunun 50. yılında gerçekleştirilen Washington Zirvesi, yenilenmenin dönüm noktalarından biridir. Yeni üyeler Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın ilk defa katıldığı bu zirvede, Avrupa-Atlantik alanında istikrarın ve güvenliğin gelişmesine katkıda bulunabilecek tüm ülkelere yapılan geleneksel çağrı tekrarlanmıştır. Ayrıca, Romanya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Slovakya, Makedonya ve Arnavutluk'un isimleri zikredilerek, bu ülkelerde yapılan çalışmaların, ümit verici ve takdire layık olduğu belirtilmiştir.

Prag Zirvesi (2002) öncesinde yaşanan, 11 Eylül saldırıları üyelerin şüpheli gözle baktığı alan dışı müdahaleye bir anlamda meşruluk kazandırmıştır. Saldırıları, NATO'nun artık coğrafi özelliklere bağlı kalmayacağını, tehdit unsuru oluşabilecek her bölgeye ve konuya müdahale edebileceğinin düşünülmesine neden olmuştur. 11 Eylül saldırılarından hemen sonra 5. maddenin<sup>2</sup> işleme konularak Afganistan'a kuvvet göndermesi, NATO'nun kendi sahası dışına çıkıp çıkmaması konusundaki tartışmaların artık geride kaldığını göstermiştir. Bu genişlemenin gelecekte alabileceği şekil ve yön açısından önemlidir.

<sup>1</sup> Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 10. Maddesi: Taraflar, bu antlaşmanın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu antlaşmaya katılmaya oybirliği ile davet edebilir. Davet edilen devlet, katılma belgesini Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti'ne vererek bu antlaşmaya taraf olabilir. Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti, her bir katılma belgesini aldığını bütün taraflara bildirecektir.

<sup>2</sup> Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5. Maddesi: Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden biri veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesi'nde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.

Prag Zirvesi'nde, NATO tarihinin en büyük genişlemesi bağlamında yedi ülkeye davette bulunulmuştur. Bu ülkeler, Slovakya, Letonya, Slovenya, Estonya, Litvanya, Romanya ve Bulgaristan'dır. Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile bir araya geldiğinde, NATO'nun yedi ülkeyi kapsayan bu ikinci genişlemesinin, Avrupa'nın ortak bir güvenlik sahası hâline gelmesine yardımcı olacağı görülür. Bu nedenle son genişlemenin, Avrupa'yı artık savaşların çıkış noktası olmayan bir kıta hâline getirmek doğrultusunda atılmış önemli bir adım olduğu ifade edilebilir.

NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde de, genelde üyelerinin güvenlik ihtiyacını karşılayabilen temel örgüt olabilme özelliğini korumuştur. Tarihin en güçlü ve varlığını en uzun süre devam ettiren politik-askerî yapılanması konumundaki NATO, gelişimi çerçevesinde iki önemli genişleme aşaması geçirmiş, üye sayısı 26'ya yükselmiştir. Bu sayede Avrupa'da güvenliğin daha kapsamlı bir şekilde sağlanabilmesi olanağı ortaya çıkmıştır. NATO, politik işlevi askerî işlevinin önüne geçerek, Avrupa'daki sorunların siyasal diyalog ile çözülebileceği bir platform hâline dönüşmüştür.

2000'li yıllarda NATO'nun temel işlevi, Avrupa-Atlantik bölgesinde bir çatışmanın olmasını engellemek ve üyelerinin güvenliğini sağlamak şeklinde belirlenmiştir. İttifak bu temel hedefine ulaşmak için, demokratik kurumların gelişimi ve anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü ilkelerinden ayrılmamak şartıyla, Avrupa'da istikrarlı güvenlik ortamı sağlayan vazgeçilmez bir temel olmayı hedeflemiştir. NATO bu çerçevede ortaya çıkan tehlikeyi daha geniş bağlamda ele alarak, "global terörizm" nitelemesinde bulunmuştur.

NATO'nun İttifak dışındaki ülkelerle irtibatını sağlayan BİO (Barış İçin Ortaklık) programının daha da geliştirilmesi, NATO'nun gelecekteki hedefleri arasında bulunmaktadır. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi, NATO ile ortak ülkeler arasındaki iş birliği ve diyalog için hem genel bir çerçeve oluşturmaya, hem de bu çerçeveyi genişletmeye çalışmaktadır.

NATO'nun güvenlik kavramının kapsamında askerî unsurların yanında siyasi, ekonomik ve sosyal boyutların da bulunması, NATO'nun stratejisinin bölge dışı kullanımlara yönelmesini doğurmuştur. Teknolojinin gelişimi de göz önüne alındığında, mücadele ve müdahale alanı giderek artmaktadır. ABD'nin belirlediği terör kavramının muğlak bir yapıda olması, mücadele alanını neredeyse küresel hâle getirmektedir. NATO'nun kısa dönemde Doğu Akdeniz ve Kafkasları denetlemeyi planladığı; uzun dönemde ise, Kafkaslar'dan açılacak kapı sayesinde ve Türkiye aracılığıyla Orta Asya'ya açılmak, bu bölgedeki ülkelerle iş birliğine gitmek istediği değerlendirilmiştir.

Terörizmle mücadelede NATO ile AB'nin görüş birliği içerisinde olması, ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır. AB başkanlığında yapılacak olan operasyonlarda NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanılması her iki taraf açısından da avantajlıdır. AB, bu sayede fazla harcama kopmadan güvenlik konusunda ciddi bir potansiyele sahip olacak; NATO ise, Avrupa'daki sorunları

AB'ye devrederek kendini alan dışı müdahalelere yoğunlaştırma şansını yakalayacaktır. NATO'daki genişleme ve yeniden yapılanma bu tür bir iş bölümüne yol açması mümkündür. NATO bu iş bölümünün uzun dönemde ortaya çıkacak etkileri üzerinde de çalışmak zorunda kalacaktır.

Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin 46 üyesi (26 NATO üyesi ve 20 BİO üyesi), Prag Zirvesi'nde, terörizme karşı ortak eylem planını onaylamışlardır. Eylem planı, Ortaklara NATO'nun terörle mücadele çalışmalarına katkıda bulunmaları ve bu çalışmaları desteklemeleri konusundaki olanakları artırmakta ve gerekli mekanizmaları sağlamaktadır. Eylem planı, sadece güvenlik bağlamında değil, diğer alanlarda da Ortaklarla Üyeler arasında iş birliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu sayede sadece NATO üyeleri arasında değil, BİO kapsamındaki ortaklar bağlamında da NATO'nun terörizmle savaşı meşrulaşmaktadır.

Bugün bakıldığında, Soğuk Savaş'ın sona ermesi NATO'nun varlığını ortadan kaldırmamıştır. NATO üyelerinin güvenliği ve istikrarı için politik danışma ve askerî iş birliği sağlayan bir ittifak olması, NATO'nun BM ve AGİT gözetiminde kriz yönetimine ve barışı korumaya yönelik yapabileceği büyük katkılar ve terörizmle mücadele kapsamında NATO'nun üstlenebileceği öncü roller yeni dönemde NATO'nun varlığını korumasına hizmet etmiştir.

NATO'nun gelecekte de varlığını devam ettirebilmesi için izleyeceği muhtemel bazı stratejiler aşağıda sunulmuştur:

- NATO, Avrupa'da güvenlik ve istikrarın temel unsuru olan “kolektif savunma” örgütü olarak kalacak, Akdeniz, Kafkaslar ve Baltık yeni sorumluluk bölgeleri olacak,
- Transatlantik bağ zayıf da olsa muhafaza edilecek,
- Faaliyet alanı daha geniş, komuta ve kuvvet yapısı daha esnek ve reaksiyon süresi daha kısa olacak,
- NATO diğer uluslararası örgütlerle koordineli olarak çalışmasına devam edecek, dünyanın değişik yerlerinde kolektif savunma amacına yönelik İttifak kurulması çalışmalarını destekleyecek,
- Genişleyen sorumluluk bölgesinde etkisini sürdürebilmek maksadıyla, bölge yapılanmasını ve komuta yapısını geliştirecek.

NATO'nun iki genişleme dalgası sonrası Türkiye'den sonra Bulgaristan ve Romanya ile Karadeniz'e tekrar sınırı oldu. Karadeniz, yaşanmakta olan değişim süreci içerisinde, kilit coğrafyalardan biri olarak, örtülü mücadele alanı olmaktadır. NATO'daki gelişmelerin Karadeniz'e komşu coğrafyalara nasıl yansıtacağı, çokça üzerinde durulan bir konu hâline gelmiştir. Karadeniz'in yeni enerji nakil hatları açısından öne çıkması, Ukrayna'nın artan stratejik değeri, Kafkasya'daki ABD varlığı, sadece Rusya açısından değil, uluslararası politikanın genelinde üzerinde durulan önemli konular olarak öne çıkmıştır.

Coğrafi olarak, Karadeniz, yarı kapalı bir denizdir. Uluslararası hukuka göre, yarı kapalı bir deniz, iki ya da daha çok devlet tarafından çevrilmiş ve dar bir çıkışla bir diğer denize bağlanan deniz olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım açık bir şekilde altı kıyıdaş ülke tarafından (Türkiye, Rusya Federasyonu, Gürcistan, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan) çevrelenen Karadeniz'e uymaktadır. Karadeniz'in açık denizlere açılımı Türk Boğazları ile sağlanmaktadır. Boğazlar'dan geçiş rejimi, 1936 yılında imzalanan Montrö Sözleşmesi ile belirlenmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Sovyet blokundan ayrılan ülkelerin yeni arayışlar içine girmesine neden olmuştur. Bu ülkeler Batı ile bütünleşme yolları aramışlar; AGİT, AB ve NATO gibi örgütlere üyelik için çaba sarf etmişlerdir. Bu süreç içinde, Rusya Federasyonu, Avrupa güvenliği ve istikrarı için AGİT'in etkinliğinin artırılmasından yana olmuştur. NATO ise, genişlemenin hazırlık aşaması sayılabilecek BİO programını başlatmıştır. Rusya Federasyonu, Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliklerine soğuk bakmasına rağmen süreç devam etmiştir. NATO, Doğu Avrupa'nın ardından Kafkas ve Orta Asya ülkelerine yönelmiştir. Bu yönelişin, Orta Asya petrollerinin geçiş noktası olarak bilinen Karadeniz'i içermesi oldukça önemlidir. NATO'nun Karadeniz'de giderek öne çıkması, petrolün ulaşım yollarının NATO'nun kontrolü altına girmeye başlaması ve NATO'nun Karadeniz üzerinden kolayca Hazar bölgesine ulaşma imkânına kavuşması, sadece Rusya Federasyonu açısından anlam ifade edecek gelişmeler değildir. Bunlar bölgesel ve küresel dengeleri çok yakından etkileyecek gelişmelerdir ve merkezinde de Karadeniz yer almaktadır.

İttifak doğruya doğru genişlemesini sürdürürken, daha önceleri bir endişe kaynağı olarak görülmeyen ancak, şimdilerde çok önem taşıyan asimetrik ve geleneksel tehditleriyle birlikte, yeni ülkelere komşu olmuştur. Soğuk Savaş'ın ardından Transatlantik İttifak'ın güvenlik projektörleri, yavaş yavaş Kuzey Almanya'daki vadilerden, tehdidin Kuzey Afrika, Orta Asya ve Güney Asya'ya kadar uzanan bir coğrafi şeritten kaynaklandığının fark edilmesiyle buralara doğru yönelmiştir. NATO'nun gözünün uzun yıllar boyunca bu şeritte olması beklenebilir. Batılı güvenlik kurumlarının dikkati Karadeniz bölgesine yöneldikçe, bölgenin coğrafi güvenlik durumunun anlaşılması ve bu bağlamda bölgenin stratejik öneminin değerlendirilmesi bir zorunluluk hâline gelecektir.

Bu noktada NATO'ya bakıldığında, NATO'nun Avrupa dışına eğildiği görülmektedir. Artık büyük yatırımlar gerektiren mevcut üs uygulaması terk ediliyor. Kriz alanlarına yakın, daha az sayıda kuvvet bulundurulabilecek ileri hareket üslerinden krizlere hızla müdahale edilmesi planlanıyor. Bu çerçevede Ekim 2004'te "Acil Müdahale Gücü" kurulmuştur. Bu gücün, Karadeniz'de (örneğin NATO'nun yeni üyeleri Bulgaristan' ve Romanya'da) konuşlandırılması ve ABD'nin bu NATO gücünü kullanarak Karadeniz'de öne çıkması, kısa sürede hayata geçebilecek bir durum olarak görülmelidir.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken NATO'nun genişlemesi ve Karadeniz'e yeni açılımlar yapması, Montrö sayesinde oluşan Karadeniz'in nispeten kapalı ve sakin konumunun değişebileceği ve istikrar ortamından uzaklaşılabilmesi de dikkate alınmalıdır.

Son yıllardaki NATO-Rusya Federasyonu ilişkilerinin gelişmesi ile, Rusya'nın NATO'ya üye olması gündeme gelmiştir. Rusya Federasyonu'nun tam üye olmak istememesi ve diğer üyelerin de üyeliğe sıcak bakmamaları 19+1 formülünü ortaya çıkarmış ve bu formül, ikinci genişleme ile 26+1'e dönmüştür. Rusya Federasyonu, oy ve veto hakkı olmamasına rağmen, en stratejik konular da dâhil olmak üzere, NATO karar alma mekanizmalarında görüş bildirebilecek bir konuma gelmiştir. Her ne kadar Rusya Federasyonu'nun veto yetkisi yoksa da, üzerinde genel mutabakat sağlanamayan konuların Konsey'in gündeminden çekilmesi zorunluluğu, bir anlamda zaten Rusya Federasyonu'na da bu hakkı vermek anlamına gelecektir. Rusya Federasyonu, NATO'nun alacağı kararlarda bağlayıcılığa maruz kalmayacak; kararların gündeme gelip gündemden düşmesinde etkili olabilecektir. Ayrıca, NATO karargahında personel/temsilci bulundurarak gelişmeleri takip edebilecektir. Bu nedenlerle NATO karşısında, Rusya Federasyonu'nun avantajlı konuma geldiğini söylemek mümkündür.

Rusya Federasyonu, NATO'ya girmiş, ancak NATO Rusya Federasyonu'na girememiştir. Rusya Federasyonu-NATO ilişkilerinin gelişmesi ve Rusya Federasyonu'nun özel bir statüyle de olsa NATO içerisinde yer alması, kendi başına bir politika değişikliği anlamına gelmez. Bu gelişmelerden çıkarılacak en önemli sonuç, NATO'nun ve Rusya Federasyonu'nun artık birbirlerini stratejik düşman olarak algılamamalarıdır.

Bir başka Karadeniz ülkesi olan Türkiye bölgede iş birliğinin geliştirilmesine önem vermektedir. Üstelik bu önem Türkiye için yeni ortaya çıkmış da değildir. Türkiye, yıllar önce, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün kurulmasına öncülük etmiştir. Karadeniz'de iş birliğine dayanan ve 1996 yılında Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Gürcistan ve Rusya'nın katılımıyla oluşan "BLACKSEAFOR"un kurulması da aynı şekilde, Türkiye'nin öncülüğü ve girişimleri ile ortaya çıkmıştır.

Türkiye, Nisan 2001'de, NATO'nun daimî olarak Akdeniz ve Atlantik Okyanusu'nda sahip olduğu donanma birimlerine benzer, Karadeniz'de devriye yapacak "Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Gücü/BLACKSEAFOR" ismini taşıyan, çok uluslu bir deniz filosunun oluşturulmasına öncülük etmiştir. 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul'da imzalanan antlaşma ile hayata geçen BLACKSEAFOR, 27 Eylül 2001 tarihinde aktif hâle gelmiştir.

Bölgesel bir oluşum olan BLACKSEAFOR, kıyıdaş devletlerin tahsis ettiği deniz birimlerinden oluşan bir çağrı kuvvetidir. BLACKSEAFOR Anlaşması, Karadeniz'de barış ve istikrarın gelişmesine yardımcı olma yanında kıyıdaş devletlerin deniz kuvvetleri arasındaki bölgesel iş birliğini ve operasyon

yapabilme yeteneğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. BLACKSEAFOR Anlaşması'nın imzacıları (Türkiye, Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan ve Ukrayna), amaçlarının Karadeniz'e kıyıdaş devletler arasında bölgesel güvenlik, dostluk, iyi ilişkiler ve karşılıklı güvenin daha fazla güçlendirilmesine katkı yapmak olduğunu da teyit etmişlerdir. BLACKSEAFOR, Karadeniz'de stratejik görevlerden daha çok arama-kurtarma, çevresel koruma, insani yardım operasyonları gibi misyonlar üstlenmiştir. BLACKSEAFOR, Karadeniz'de konuşlanma için oluşturulması ile birlikte, katılımcı devletler uygun gördüğü takdirde, diğer bölgelerde de faaliyete geçilebilecektir.

Tamamen deniz birimlerinden oluşturulmakla birlikte, diğer silahlı kuvvetler birimlerinden unsurlar, gerektiğinde, BLACKSEAFOR'u destekleyebileceklerdir. BLACKSEAFOR, minimum dört gemiden oluşmaktadır. Bir çağrı gücü olarak, BLACKSEAFOR'a tahsis edilen birimler, aktivasyonun olmadığı dönemlerde daimî üslerinde kalmaya devam edeceklerdir. Benzer şekilde, bir çağrı gücü olarak, BLACKSEAFOR, daimî bir karargaha sahip değildir, fakat, kumandayı üzerine alan devlet, karargahı da temin etmektedir.

Soğuk Savaş süresince karşıt bloklarda yer alan bölge ülkelerinin bir araya getirilmesi çerçevesinde düşünüldüğünde, BLACKSEAFOR'un önemli bir gelişme olduğu söylenebilir. Karadeniz, bölge ülkeleri için ortak bir kullanım alanıdır. Bu bağlamda BLACKSEAFOR, iş birliğinin geliştirilmesi için atılmış önemli bir adımdır. Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin tamamının oluşuma katılmaları, askerî açıdan olduğu kadar, siyasi açıdan da bölge ülkelerinin kendileri için önemli olarak gördükleri konularda birleşebileceklerini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca halkların yakınlaşması anlamında da sosyal bir etkisinin olabileceği söylenebilir.

Söz konusu gücün bölge dışından katılımlar içermemesi ve anlaşmada, burada yapılan değişikliğin güncel güvenlik konseptine uygun görevler üstlenilmesi, oldukça önemlidir. BLACKSEAFOR, NATO-Rusya Federasyonu ilişkileri açısından da anlamlı gözükmektedir. Bununla birlikte, gücün katılımcılarından Türkiye ile birlikte Bulgaristan ve Romanya'nın aynı zamanda NATO üyesi olduğu göz önüne alındığında, NATO'nun dışarıda bırakılmadığı düşünülebilir.

Karadeniz'deki bir diğer oluşumda 1992 yılında tesis edilmiş olan KEİT (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)'dır. KEİT'in üyeleri, Türkiye, Rusya, Romanya, Bulgaristan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova, Gürcistan, Ermenistan, Yunanistan, Arnavutluk ve Sırbistandır. 1998 yılında Yalta'da imzalanan anayasa ile bölgesel bir ekonomik teşkilata dönüşmüştür.

KEİT'in kuruluş aşamasındaki hazırlık çalışmalarında temel amaç olarak katılan devletlerin coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanılarak ticari, ekonomik, bilimsel ve teknolojik iş birliğini geliştirmeleri ve Karadeniz Bölgesi'nin bir barış, iş birliği

ve refah bölgesi hâline gelmesi öngörülmektedir. Bu temel amaç doğrultusunda kısa dönemde bölge ülkeleriyle iş birliği için uygun ortam oluşturulması ve taraflar arasında mal ve hizmet ticaretinin artırılması öngörülmüştür. Uzun dönemde ise amaç; bölge ülkeleri arasında ekonomik ilişkileri daha fazla geliştirebilmek için kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamaktır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için uzun dönemde, aşamalı olarak katılan devletler arasında bir serbest ticaret bölgesinin kurulması amaçlanmıştır.

KEİT ekonomik bir yapılanma olmasına rağmen bölgede barışın ve istikrarın tesisini amaç edinmektedir, BLACKSEAFOR'un Karadeniz güvenliğinin askeri ayağını oluşturabileceği düşünülecek olursa KEİT'inde ekonomik ayağını oluşturabilecek kapasiteye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Karadeniz, son gelişmelerle birlikte, doğudan Avrupa'nın, güneyden Rusya Federasyonu'nun, batıdan Kafkasya'nın ve kuzeyden de Türkiye'ye müdahale imkânı veren bir coğrafya hâline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında Montrö Sözleşmesi'nin korunması, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin yararına olan bir konudur. Bu bağlamda, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin Karadeniz'de arama-kurtarma gibi insani amaçlarla kurdukları BLACKSEAFOR'un müdahale alanını genişletmesi, Karadeniz'in güvenliği konusunda de üçüncü ülkelere gerek olmadığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu gücün oluşmasında Montrö Sözleşmesinin önemi büyüktür. Zira kıyısı olmayan ülkelerin Karadeniz'e girişleri konusunda kısıtlamalar mevcuttur. Bu durum, bölge ülkelerini ortak bir güç oluşturmaya itmiştir.

Bölgede statüyü değiştirmeye yönelik mücadeleler devam etmektedir. Terörizm bu mücadelede en çok kullanılacak araç olma özelliğini taşımaktadır. NATO 11 Eylül saldırıları sonrası neredeyse dünyanın hemen hemen her bölgesine müdahale edecek konuma gelmiştir.

Bölge ülkeleri, rekabet içinde olduğu ülkelerle aynı zamanda iş birliğine gitmenin yollarını bulabilir. Çıkar çatışması ile çıkar uyuşması ahenkli bir şekilde, en azından konjonktürel olarak bir araya getirilmeye çalışılabilir. Bu yaklaşım, gelişmiş ülkeler de dâhil, bütün ülkeler için geçerli kılınmalıdır. Bölge ülkeleri, maceradan uzak durmalıdır. Bölge ülkeleri, sahip olduğu konumdan ve avantajlardan vazgeçmeksizin, NATO gibi yapılanmalarla iş birliği içinde kendi yapılanmalarını da oluşturabilmelidir.

Karadeniz bölgesinde yaşanan ve terör kapsamında değerlendirilen olaylar, Karadeniz dışındaki bir gücün bölgeye girerek güvenliği tesis etmesini gerektirecek büyüklükte değildir. Bölge güvenliğinin, bölge ülkelerinin girişimleri doğrultusunda oluşturulabilecek girişimlerle sağlanması Karadeniz'e komşu olan ülkeler açısından daha faydalı olacaktır. Sorunlar bölgesel iş birlikleri ile daha kolay çözüme kavuşacaktır.

KEİT ve BLACKSEAFOR ekonomik, siyasi ve güvenlik açısından Karadeniz'e kıyısı olan ve Karadeniz'le bağlantılı ülkelerin iş birliğini geliştirebilecekleri organizasyonlar olarak göze çarpmaktadır. Karadeniz'e kıyısı olan 6 ülke vardır, bu ülkelerin çoğu NATO ve AB 'ye üye değildir ve orta vadede katılımları tahmin edilmemektedir. Bu durum Karadeniz bölgesinde ekonomik, siyasi ve güvenlik açısından bir boşluğu gündeme getirecektir. AB bölge ülkelerini kriterlerine uymadığı gerekçesi ile birliğe dâhil etme düşüncesi içerisinde değildir. Güvenlik açısından NATO'nun bölgeye girme isteği bölge ülkelerinde endişe yaratmaktadır zira birbiri ile rekabet içerisinde olan ülkelerin NATO üyeliğini bir koz olarak kullanma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda NATO'nun Karadeniz doğrultusunda genişlemesi bazı bölge ülkelerinin güvenlik ve siyasi çıkarlarına ters düşmektedir. Bu açıdan bakıldığında Karadeniz ve çevresi için siyasal bir boşluktan bahsedilebilir. Boşluğu doldurabilecek girişimler olarak KEİT ve BLACKSEAFOR öne çıkmaktadır.

Şu anda Karadeniz'e kıyıdaş olan ülkelerin 3'ü NATO ve bu ülkelerin 2'si de AB üyesidir. Bu ülkeler aynı zamanda KEİT ve BLACKSEAFOR oluşumlarına katılmaktadırlar. Bu durum NATO ve AB'nin Karadeniz'deki oluşumların dışında kalmadıklarını da göstermektedir. NATO'nun bölge ülkelerinin tamamını uzun vadede bünyesine dâhil edemeyeceğini düşünecek olursak, NATO'nun diğer uluslararası örgütlerle koordineli olarak çalışmasına devam edeceği, dünyanın değişik yerlerinde kolektif savunma amacına yönelik ittifak kurulması çalışmalarını destekleyeceğine yönelik açıklamış olduğu stratejisi kapsamında Karadeniz'e yönelik faaliyetlerini BLACKSEAFOR ile koordineli bir şekilde yürütebileceği öngörülebilir.

Bölge ülkelerinin bölgesel oluşumlara katılımlarının daha kolay olacağı da düşünülmelidir, bu sayede siyasal boşlukta bir bakıma çözülmüş olacaktır. Benzeri bölgesel yapılanmaların, ülkelerarası veya bölgenin genelini ilgilendiren sorunların tartışılabileceği bir platform olabileceği de dikkat edilmesi gereken bir diğer husustur.

Bölgede NATO'nun genişleyerek etkinliğini artırma girişimleri sorunların çözümüne katkı sağlamaktan uzakta olacağı gibi bölgesel sorunları da tetikleyebilir. Zira bölge ülkelerinin çekinceleri hâlen devam etmektedir. NATO üyeliğinin parçalar hâlinde yapılması üyeliğin bölgedeki diğer ülkelere karşıda bir argüman olarak kullanılması bakımından sakıncaları da beraberinde getirecek ve bölgedeki istikrar ortamını tehlikeye atacaktır. NATO sorunların çözüm kaynağı değil, başlangıç noktası olabilir. Bu durum NATO misyonuna aykırıdır.

Karadeniz bölgesindeki oluşumlara destek verilip teşkilatların işlevsel hâle getirilmesi ve diğer organizasyonlarla iş birliği içine girilmesinin bölgenin geleceği açısından daha faydalı olacağı düşünülebilir. Bu kapsamda NATO

Karadeniz bölgesine yönelik genişleme yerine bölgesel organizasyonlarla iş birliği içerisine girmeyi tercih edebilir.

#### KAYNAKÇA

Çiftçi, Kemal, “Karadeniz’in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye”, **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz**, Der: Osman Metin ÖZTÜRK, Yalçın SARIKAYA, (Ankara, Platin Yayınları, 2005), 165.

Çomak, Hasret, “Genişleyen NATO’nun Güvenlik Yaklaşımı ve Büyük Orta Doğu Projesi”, **Stratejik Öngörü**, Yıl: 1, Sayı: 2, (2004), 21.

**NATO El Kitabı**, (Brüksel, NATO Basın ve Enformasyon Servisi, 1992), 154.

**NATO’nun Genişlemesi ve Türkiye**, (İstanbul, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, Mayıs 1997), 1.

Onay, Yaşar, **NATO Büyük Orta Doğu ve Türkiye, Konulu Sempozyum**, Yay. Haz.: Osman Metin Öztürk, Yalçın Sarıkaya, (Polsar, Ankara 2004), 40.

Öztürk, Osman Metin, **Dış Politika ve Silahlı Kuvvetler**, (Ankara, Tutibay Yayınları, 1999), 172.

-----, “Yakın Geleceğe İlişkin Küresel Kestirimler ve Türkiye”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı: 364, (2000), 7.

Solana, Javier, “Genel Sekreterden Mektup: Yeni Bir Avrupa İçin Yeni Bir NATO Yaratmak”, **NATO Dergisi**, No. 3, Zirve Sayısı, (Temmuz, 1997), 3.

Ulusoy, Hasan, “A New Formation In The Black Sea: Blackseafort”, **Perceptions**, Çev.: Kemal Çiftçi, Vol. VI, N. 4, (December 2001-February 2002), 97.

[www.nato.int/docu/review/2003/issue/turkish/analysis.html](http://www.nato.int/docu/review/2003/issue/turkish/analysis.html).

